

СОВРЕМЕННОЕ ОБРАЗОВАНИЕ: АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ, ДОСТИЖЕНИЯ И ИННОВАЦИИ В УСЛОВИЯХ РАЗВИТИЯ РЕГИОНОВ И ЦИФРОВИЗАЦИИ СТРАНЫ

УДК 37

Советбек Байгазиев, филология илимдеринин доктору,
профессор, Кыргыз билим берүү Академиясынын вице-
президенти

БИЛИМ БЕРҮҮ ТАРЫХЫНЫН АЛТЫН БАРАГЫ ЖЕ БЕКТЕМИР МУРЗУБРАИМОВ СЫРТТАН ОКУУ БӨЛҮМҮНҮН ИШИН КАНТИП КЕСКИН ЖАКШЫРТКАН?

Макалада академик Б. Мурзубраимовдун Кыргыз Республикасынын билим берүү системасындагы орчундуу көйгөйлөрү, ошондой эле жогорку окуу жайларда сырттан окууну жөнгө салууга кошкон чон салымы тууралуу баяндалат.

Негизги сөздөр: билим берүү, педагогика, сырттан окуу, жогорку окуу жайлар

Советбек Байгазиев, доктор филологических наук,
профессор, Вице-президент Кыргызской Академии
образования

ЗОЛОТАЯ СТРАНИЦА В ИСТОРИИ ОБРАЗОВАНИЯ ИЛИ КАК БЕКТЕМИР МУРЗУБРАИМОВ УЛУЧШИЛ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ ЗАОЧНОГО ОТДЕЛЕНИЯ

В статье рассматриваются основные проблемы в системе образования Кыргызской Республики, а также значительный вклад академика Б. Мурзубраимова в совершенствование образовательного процесса на заочном отделении.

Ключевые слова: образования, заочное обучение, высшие учебные заведения

Sovetbek Baigaziev, doctor of philological sciences, professor,
Vice president of the Kyrgyz Academy of Education

GOLDEN PAGE HISTORY OF EDUCATION OR HOW BECTEMIR MURZUIBRAYIMOV IMPROVED THE WORK OF THE EDUCATIONAL CORRESPONDENCE DEPARTMENT?

The article discusses the main problems in the education system of the Kyrgyz Republic, as well as a significant contribution to the regulation of distance learning in higher education, academician B. Murzubraimov.

Key words: education, distance learning, higher educational institutions.

Айтмакчы, Б.Мурзуибраимов «Болор бала бешикте булкунат, болор кулун желеде жулкунат» дегендей, жаш кезинен эле тың чыккан. Мектепти медаль менен аяктаган, жогорку окуу жайын да «Кызыл диплом» менен бүтүрүп, андан соң 25 жашында диссертация жактап, химия илимдеринин кандидаты деген даражага ээ болгон. Билим берүү тармагына ишке киргенде анын бала чагынан өзү менен кошо жүргөн жигердүүлүгү, күжүрмөндүүлүгү ого бетер активдешкен. 1972-1986-жылдар аралыгында өзү химик болсо да, билим берүү тармагында басма сөз беттеринде мамлекеттик маселелерди козгоп, публицисттин милдетин аткарып, коомчулук алдында жаш бүркүттөй шаңшып чыккан. Анын ошол кезде областтык жана республикалык газеталарга жарыяланган «Жоопкерчилиги чоң иш» («Мугалимдер Известия ОшГУ», 2020 №2

газетасы», 5-май, 1972-жыл.) «Педагогикалык кадр жана бүгүнкү күндүн талабы» («Ленин жолу», 23-февраль, 1974-жыл.), «Татыктууларды даярдайбыз» («Мугалимдер газетасы», 27-март, 1974-жыл.), «Ардактуу наамды актоо керек» («Советтик Кыргызстан», 21-январь, 1975-жыл.), «Заочное обучение: Итоги и проблемы» («Мугалимдер газетасы», 29-октябрь, 1975-жыл.), «Тарбиялык иштин натыйжалуулугу» («Мугалимдер газетасы», 4-январь, 1980-жыл.), «Мугалим мөмөлүү дарак» («Ленин жолу», 30-март, 1982-жыл.) аттуу макалалары педагогикалык коомчулукка, жалпы эле окурмандар дүйнөсүнө маанилүү, салмактуу маселерди көтөргөндүгү менен чон таасир калтырган. Бүгүн да ушул макалалар өзүнүн маанисин жоготкон жок. Билим берүүнүн көйгөйлөрүн, орчундуу проблемаларын көтөргөн, мазмундуу педагогикалык ой-пикирлерди, сунуштарды камтыган бул макалалар билим берүүнүн азыркы XXI кылымдагы курч маселелери менен үн алышып, мазмунун эскертпей, жалынын өчүрбөй дагы эле, чырактай жанып түрат десек жанылышпас элек. Аталган макалалардан кечээкинин да, бүгүнкүнүн да, эртенкинин да үнүн угуп түрасын. Б. Мурзуибраимовдун социализм жылдарында жазган макалаларынын бүгүн да кызыгуу менен окулушу-аларды автордун билим көйгөйлөрүн чын жүрөктөн күйүп-бышып жазгандыгында эле. Бектемир окумуштуу, Бектемир публицист бүл эмгектерин билим дүйнөсүнө чүмкүп кирип, ал жактан өз көзү менен көргөнүн, өз колу менен жасаганын, өзү күбө болгон нерселерин күйүп-жанып жазган. Ал эми күйүп-жанып чын жүрөктөн жазылган турмуш чындыгы елбей-ечпей, бара-бара тарых чындыгына айланып, улут таржымалынын бир эпизоду катары жашап калары анык эмеспи.

Бектемир Мурзуибраимов сырттан окуу боюнча проректорлук кызматка келгенде Ош пединститутунун сырттан окуу бөлүмүнүн иши кескин жакшырып, студенттердин билим алуусунун сапаты кыйла жогорулаган экен. Бул анын сырттан окуу бөлүмүнүн ишмердигин жалпылаштырып жазган жогорудагы «Жоопкерчилиги чоң иш», «Педагогикалык кадр жана бүгүнкү күндүн талабы», «Татыктууларды даярдайбыз» аттуу макалаларынан айкын көрүнүп түрат. 15 жылдын ичинде Ош пединститутунан өндүрүштөн ажыратылбай туруп, 4584 адам жогорку билим алган. Бирок 1972-жылы проректор Б. Мурзуибраимов «көп бүтүрүүчүлөрдүн санында эмес, билим алуунун сапатында» деп тынчсызданып, ошо туштагы сырттан окуп жаткандардын кыйласынын билиминин начар денгээлин көрүп, тогуз толгонуп, сарсанаага батат. Сырттан окугандардын билим сапатын кантип көтөрүү керек деген маселенин тегерегинде күн-түн ой чуркатып, башын катырат. Сессиялык жана мамлекеттик экзамендердин, бүтүрүү сынактарынын жана жайкы кабыл алуу экзамендеринин жыйынтыктарын, көрсөткүчтөрүн, натыйжаларын, студенттердин билим алууга болгон жеке мамилесин, окуу процессинин уюштурулуш шарттарын, окутуунун мазмунун, объективдүү жана субъективдүү себептерди үнүлүп талдайт. Натыйжада, төмөнкүдөй себептерди өз кесиптештеринин жана коомчулуктун алдына алып чыгат. Б. Мурзуибраимовдун «диагнозу» боюнча сырттан окутууга өзүнүн терс таасирин тийгизип жаткан негативдүү факторлор мына мындай болуп чыкты:

1. «Заочныйга» боло берет деп, эптеп-септеп «3» алгандардын бардыгын билимине, шык-жөндөмүнө карабай, планды толтуруу үчүн окууга кабыл ала берүү. Бүл экзаменатор - мугалимдердин, администрациянын көнүмүшү.
2. Жайкы, кышкы сессияларда экзамен, зачетторду алуунун формалдуулугу.
3. Мектепте берилген билимдин тайкылыгы.
4. ЖОЖдо окутуунун мазмунунун, окутуу методдорунун жаңыланбагандыгы.
5. Мектеп, райондук билим берүү органдары менен болгон байланыштын начардыгы.
6. Айыл жерлеринде китепканаларда тиешелүү, керектүү адабияттардын өп-чаптыгы, кээде жоктугу, болсо да орус тилинде экендиги, кыргызчага которулбагандыгы.
7. Сырттан окуу абитуриенттерди профориентация аркылуу, педагогикалык шык-жөндөмүнө карай тандап алуунун жолго коюлбагандыгы.
8. Өз мугалиминин ЖОЖдо сырттан окуу бөлүмүндө кандай окуп жаткандыгына мектеп дирекциясынын, райондук билим берүү бөлүмүнүн кызыкпаган кайдыгерлиги.
9. Тогузунчу себеп жөнүндө Б. Мурзуибраимов мындайча жазат «Эң башкысы-

студенттердин өздөрү терең билим алууга кош кеңүлдүк менен мамиле жасашат. Кируу экзаменин тапшырып, биринчи курска кабыл алынса эле болгону, институтту бүтүп алышкандай эркин боло түшүшөт. Көрсөтүлгөн адабияттарды окуп, контролдук жумуштарды жазууга, зачет, экзамендерди өз убагында тапшырууга жоопкерсиздик менен карашат. Натыйжада, программалык материалдарды өздөштүрө алышпай, курстан курска көчпөй калган же бир эле предметтен үч-төрт жылдап экзамен тапшырууга кудурети жетпей турган сырттан окуучулар да жүздөп саналат.

Б. Мурзуибраимов 1970-жылдары койгон мындай «диагностика» Кыргызстандын жогорку окуу жайларынын сырттан окуу бөлүмдөрү үчүн бүгүн да, XXI кылымдын алгачкы 15 жылдыгы үчүн да кашкайган чындык, турмуш реалдуулугу бойдон калууда. Бектемир аалымдын макалаларынын эскирбеген актуалдуулугу ушунда болуп отурат.

Ал эми проректор Б. Мурзуибраимовдун жетекчилиги менен социализм заманында сырттан окуу бөлүмүндө жүргүзүлгөн иш-чаралар азыр да ЖОЖдор үчүн өрнөк алчу сабак дегибиз келет. Өткөн кылымдын 70-жылдарынын биринчи жарымында Ош облусу боюнча 20 миң мугалим мектептерде иштесе, алардын дээрлик жарымы жогорку билимге ээ эмес болгон. Ошон үчүн жогорку билимге ээ эмес мектеп мугалимдеринин кыйласы Ош пединститутунун сырттан окуу бөлүмүнүн студенттери эле. Б. Мурзуибраимов институттун сырттан окуу бөлүмүнө студенттерди тандап кабыл алууга, кышкы, жайкы сессиялардын сапаттуу өтүшүнө, мамлекеттик экзамендерге көзөмөлдү күчөткөн. Институттун китепканасы жаңы илимий адабияттар, окуу китептери, окуу куралдары менен толукталган. Окууга жоопкерчиликсиз мамиле жасаган студенттерге «боорукерлик» кылуу токтотулуп, аларды окуудан кылчактабастан чыгаруу жүргүзүлгөн. Райондук билим берүү бөлүмдөрү, мектеп дирекциясы менен тыгыз байланыш түзүлүп, алар менен сырттан окуучулардын жетишүү-катышууларынын абалы, жогорку билим алуунун сапатын жогорулатуунун жолдору жөнүндө биргелешкен кеңешмелерди өткөрүү практикаланып турган. Булар «заочниктердин» катышуусу менен өткөрүлгөн. Сырттан окуучулардын окууга болгон мамилеси талкууланып, алардын жекече өзгөчөлүктөрү үйрөнүлүп, ар бир студентке индивидуалдуу мамиле жасоо маданиятына маани берилген. Эн жакшы окуган «заочник» студенттердин иштеген мектебине институт тарабынан «ыраазылык кат» жиберип туруу уюштурулган. Институттун мугалимдери жер-жерлерге барып, сырттан окууну жакшыртуу боюнча консультацияларды өткөрүп турушкан. Аудиториялык лекцияларга жана семинарларга коюлган талап күчөтүлгөн. «Заочник» - студенттердин окууга болгон жекече жоопкерчилиги арттырылган. Кафедралардын, факультеттердин окутуучулары экзамен, зачеттордун жоопкерчилиги, калыстыгы үчүн активдүү күрөш алып барышкан. Студенттердин курстук жана текшерме (контролдук) иштерин, өз алдынча аткарган жазуу жумуштарын катуу талап коюу менен кароо, көзөмөлгө алуу жолго коюлган. Сырттан окуу бөлүмүнө көрүнгөндү ала бербей, мектепте иштеп жаткандарды кабыл алууга артыкчылык берилген. Натыйжада, 1974-жылы Ош пединститутунун сырттан окуу бөлүмүнүн студенттеринин жетишүү көрсөткүчү 68,5% процентти түзүп, курстан курска шарттуу көчүрүлгөндөр азайып, «4» жана «5» деген бааларга окугандардын саны арбып, кыскасы, бүгүндөй алганда пединститутта сырттан билим берүүнүн сапаты жогорулап, мектептерге теориялык жана практикалык даярдыгы жетилген адистер жөнөтүлө баштаган.

Бүгүнкү күндө республиканын ЖОЖдорунун сырттан окуу бөлүмдөрүндө ушундай иштер аткарылып жатабы? Аткарылмак түгүл, анын карааны да көрүнбөйт. Бүгүнкү коррупциянын доорунда жогорку окуу жайларында билим үчүн эмес, диплом үчүн күрөш алдыңкы планга чыккандыгы кимге белгилүү эмес? Бүгүнкү контекстен караганда, Бектемир Мурзуибраимовдун өткөн кылымдын 70-жылдарында сырттан окуунун сапатын жакшыртуу үчүн болгон чыныгы атуулдук күжүрмөн күрөшү билим берүүбүздүн тарыхынын алтын барагы катары көз алдыга тартылат.

Адабияттар:

1. Жоопкерчилиги чон иш. [Тест] // «Мугалимдер газетасы», 1972-ж.
2. Педагогикалык кадр жана бүгүнкү күндүн талабы. [Тест] // «Ленин жолу», 1974-ж.
3. Татыктууларды даярдайбыз. [Тест] // Мугалимдер газетасы, 1974-ж.

4. Ардактуу наамды актоо керек. [Тест] // «Советтик Кыргызстан», 1975-ж.
5. Заочное обучение: Итоги и проблемы. [Тест] // «Мугалимдер газетасы», 1975-ж.
6. Тарбиялык иштин натыйжалуулугу. [Тест] // «Мгалимдер газетасы», 1980-ж.
7. Мугалим мөмөлүү дарак. [Тест] // «Ленин жолу», 1982-ж.